

Paramedik Programı Öğrencilerinin Yaz Stajı Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi

Şeyda Ferah TUYGAR¹

ÖZ

Paramedik programı, meslek yüksekokullarının iki yıl süren, zorunlu stajı bulunan bir ön lisans programıdır. Staj yapılan hastaneler ve 112 istasyonları, öğrencilerin meslek alanını yakından tanımalarını sağlayacak laboratuvar niteliğindedir. Staj sayesinde öğrencilere iş hayatını tanıma, mesleklerine ilişkin tecrübe kazanma ve uygulama ile teorik bilgilerini karşılaştırma olanağı sağlanır. İlk ve Acil Yardım Programı öğrencileri, iki yıllık eğitimleri süresince yaz dönemi uygulamalarını farklı hastane ve 112 istasyonlarında yapmaktadır. Her birimin imkân ve donanımı farklı olduğu için öğrencilerin yaptığı uygulamalar birbirinden farklı olabilmektedir. Yapılan araştırma, bir Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Paramedik Programı öğrencilerinin yaz stajları üzerine incelemeyi içermektedir. Paramedik programı ikinci sınıf öğrencileri ile yürütülmüş, tanımlayıcı tipte bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini, paramedik programında öğrenim gören, birinci sınıfın sonundaki yaz stajını tamamlamış 68 öğrenci oluşturmaktadır. Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin yaz stajı ile ilgili görüşlerinin olumlu yönde olduğu, bir işe yerleştiklerinde mesleki uygulamalarda edindikleri tecrübe, bilgi ve deneyimlerin işlerine çok yarayacağını ve kendilerini daha bilgili ve bilinçli hale getireceğini düşündükleri gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meslek yüksekokulu; paramedik; öğrenci; yaz stajı; geribildirim.

Assessment of the Opinions of the Student Paramedics about Summer Term Trainings

ABSTRACT

Paramedic program is a pre-bachelor program which takes two years and has imperative vocational trainings. Hospitals and ambulance services can be defined as a kind of laboratories which gives the advantage to the students for gaining professional knowledge about the field of the vocation. Owing to the training, the student had the chance of recognizing the business life, gaining experience and comparing their theoretical and practical knowledge. In First Aid and Emergency Program, students make their practical applications at different hospital and ambulance services in their summer terms. However, completed applications are variable because of the facility of these units are variable. The descriptive study was carried out to assess summer term training program. Paramedic Program students from a vocational school and was carried out as descriptive study type. The research population was comprised of 68 second-year paramedic program students at paramedic program. The question form was developed by the researcher. The results of research, the student has positive attitude to summer term training, the students expressed they think the experience and knowledge gained from the training will help them in their later professional work.

Keywords: Vocational school; paramedic; student; summer term training; feedback.

GİRİŞ

Bir ülke için en önemli zenginliği, yetişmiş insan gücü oluşturmaktadır. İnsan gücünün niteliği sayısal miktarından çok daha önemlidir (1). Meslek Yüksekokulları, sanayi, ticaret ve hizmet sektörlerine yeterli bilgi ve beceriyle donanmış ara eleman yetiştirmek amacıyla kurulan, çeşitli iş kollarına nitelikli insan gücü yetiştiren yükseköğretim kurumlarıdır. Lisans düzeyinde eğitim veren Mesleki ve Teknik Eğitim kurumları ile ortaöğretim kurumlarının istihdam sahaları arasında kalan boşluğu doldurmaktadır (2). Türkiye’de Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları da, sağlık sektörünün farklı çalışma alanlarına yönelik nitelikli eleman gereksinimini karşılamak, sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırmak amacıyla kurulmuş, ön lisans düzeyinde eğitim-öğretim veren yükseköğretim kurumlarıdır (3). Sağlık hizmetlerinin sunulma biçimi üzerinde hizmeti sunan sağlık personelinin etkisi büyüktür. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokullarında verilen eğitimin kalitesi, sunulacak sağlık hizmetinin kalitesine direkt etki edecektir.

¹ Balıkesir Üniversitesi Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı

Correspondence: Şeyda Ferah TUYGAR e-posta: ferahtuygar@mynet.com

Geliş Tarihi / Received: 30.06.2015 Kabul Tarihi / Accepted: 19.02.2016

Meslek yüksekokullarında bir taraftan öğrencilere teorik bilgiler verilirken diğer taraftan uygulamalı olarak mesleki eğitimler de verilmektedir (4). Uygulama laboratuvarları /mesleki beceri laboratuvarlarında yapılan pratik derslerin dışında, stajlar ise özel veya kamu işyerlerinde yapılan uygulama çalışmalarıdır. Meslek yüksekokulu öğrencilerinin yurt içi ve yurt dışındaki işyerlerinde yapacakları eğitim, uygulama ve stajlarla ilgili faaliyet ve esaslar “Mesleki ve Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik” ile belirlenmiştir (5). Bu yönetmelik gereğince ülkemizde meslek yüksekokullarından mezun olabilmek için yerine getirilmesi gereken şartlardan biri olan staj çalışmaları; okulda verilen derslerde alınan teorik ve uygulamalı bilgileri pekiştirmek amacıyla, öğretim süreci içinde, zamanı, süresi ve konusu, ilgili mesleğin özelliklerine ve gereklerine göre belirlenerek gerçekleştirilir. Üniversite eğitimi boyunca yapılan staj uygulamaları öğrencilerin mesleki tecrübe kazanmalarını ve öğrenim sonrasında atılacakları iş hayatına daha rahat adapte olabilmelerini sağlar (6). Staj dönemi, her meslek için, öğrenimin önemli bir parçasıdır. Staj çalışmaları öğrencilere yüksekokulda edinmiş oldukları bilgi, beceri ve alışkanlıkları gerçek ortamda gözlemleme ve uygulama olanağı sağlamaktadır. Edindikleri teorik bilgiler ile pratiği karşılaştırmalarını, teorik bilgileri iş yaşamına aktarmalarını, mesleki tecrübe kazanmalarını ve bu tecrübelerle iş yaşamına hazırlıklı olmalarını sağlar. Teorik eğitim-öğretim sürecinin tamamlayıcısı niteliğinde olan stajlar, meslek hayatına giriş yapılan kapılardır. Staj süreci, öğrencilerin meslek alanındaki yeterliliklerini, ilgilerini göreyerek kendilerine uygun alanı seçmeleri için de yardımcı olmaktadır (7).

Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları'nda da mesleki dersler için dönem içi uygulamaların yanı sıra, yaz döneminde daha uzun süreli stajlar bulunmaktadır. Mevcut durumda öğrenciler staj çalışmalarını en az otuz iş günü olmak üzere II. veya IV. dönemin sonunda, yaz tatilinde yerine getirmektedirler (8-11). Bu stajların verimliliğini artırmak, stajın amacına ulaşması açısından önemlidir. İlk ve Acil Yardım Programlarında verilen ön lisans düzeyindeki eğitimle ilk ve acil yardım teknikeri, daha sık kullanılan adıyla “paramedik” yetiştirilmektedir (12). Öğrenciler, iki yıllık eğitimleri süresince yaz dönemi uygulamalarını farklı sağlık kuruluşlarında yapmaktadır. Bu uygulamalar için öğrenciler Meslek Yüksekokulu Yönetiminin uygun gördüğü şekilde; üniversite, devlet veya özel hastanelere ve 112 birimlerine gönderilmektedir. Öğrencilerin bir kısmı okulun bulunduğu ilin dışından geldiği için, yaz dönemi uygulamalarını memleketlerinde bulunan sağlık kuruluşlarında yapmaları, üniversitelerin staj komiteleri tarafından uygun bulunabilmektedir (8-11). Paramedik eğitiminde öğrencilerin meslek bilinci, felsefesi, hastayı acil değerlendirebilme, sorun saptayıp acil bakımı planlama, uygulama ve yapılan uygulamayı değerlendirebilme gibi beceriler kazanmaları amaçlanmaktadır (12). Gerekli tüm bilgi ve becerilerin kazandırılmasında, klinik öğretim her zaman eğitim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Eğitimin konusu ne olursa olsun, öğrencilerin kendi eğitimleri ile ilgili olarak görüş ve önerilerinin alınması, mevcut durumu saptayarak gerek duyulan konularda yeni düzenlemelere gidilmesini sağlar. Yapılacak olan değişikliklere, alınacak kararlara yön verir. Bu tür çalışmalar üniversite yönetimlerini doğru kararlara, uygulamalara yönlendirmeleri açısından önemlidir. Öğrenci geribildirimleri, eğitimcilerin eğitici özelliklerinin iyileştirilmesinde, geliştirilmesinde ve yöneticiler tarafından eğitici personel ve programla ilgili verilecek kararlarda kullanılan veri kaynaklarından biridir (13). Her öğrenci öncelikle kendisinin bir birey olarak görülmesini ister. Eğitimde aktif olmak, sahip olduğu deneyimleri paylaşmak ve eğitime kendisinin de katkısı olduğunu hissettirmek ister. Öğrencilerin öğrenme ve gelişmelerinin ölçülmesinin yanı sıra öğrenme deneyimleri hakkındaki düşüncelerini, görüş ve önerilerini de değerlendirmek aynı zamanda öğrenci merkezli eğitimin gerekliliklerinden biridir (14). Bu nedenle stajın amaçlarına ulaşması için öğrencilerin stajla ilgili düşüncelerine ve beklentilerine ilgisiz kalınmamalıdır. Paramedik programı öğrencilerinin stajlarla ilgili görüşlerinin alınması bu konudaki sorunların saptanmasını sağlayacak ve çözüme giden yolda atılan önemli bir adım olacaktır (15).

Bu araştırmada paramedik olarak mezun olacak öğrencilerin mesleki yeterliliklerini sağlayan yaz stajlarının öğrenciler tarafından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Öğrencilerin yaz stajı hakkındaki düşünce ve önerileri ortaya konularak, sorunlara ilişkin öneriler sunulmuştur. Yapılan bu araştırmanın bulgularının paramedik programı içerisinde yer alan yaz stajı ile ilgili olarak, eğitimci ve eğitim yöneticilerine rehber olabileceği düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (16).

Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen anket kullanılmıştır. Anket sorularının hazırlanmasında öğrencilerle yapılan bire bir görüşmelerden ve bu alanda yapılmış olan çalışmalardan faydalanılmıştır (4,17). Hazırlanan anket, meslek yüksekokulu öğrencilerine araştırmacı tarafından sınıf ortamında dağıtılmış, öğrencilerin doldurmasından sonra toplanarak, araştırmanın verilerine ulaşılmıştır. Her bir sınıfta anketlerin doldurulması ortalama 15-20 dakika sürmüştür. Öğrencilerden güvenilir yanıtlar alabilmek için isim yazmalarının gerekli olmadığı belirtilmiştir.

Evren-Örneklem

Araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim öğretim yılı güz yarıyılında bir Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Paramedik Programı'nda öğrenim gören 68 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrencilerin tümüne ulaşılması hedeflenmiş olup, araştırmaya katılmayı kabul etmeme, çalışmanın yapıldığı dönemde derslere gelmiyor olma gibi nedenlerle 54 öğrenci tarafından doldurulan anketlerin tamamı değerlendirilmeye alınmıştır.

İstatistik Analiz

Toplanan verilerin analizi SPSS for Windows 18.00 paket istatistik programı kullanılarak yapılmıştır. Verilerinin analizinde, sorulara verilen cevapların frekans ve yüzde dağılımları belirlenmiş, elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Sınırlılıklar

Bu araştırma tek bir Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Paramedik Programı'nda öğrenim gören 68 öğrenci ve 2014-2015 eğitim öğretim yılı güz dönemiyle sınırlandırılmıştır.

Etik Yaklaşım

Araştırmaya başlamadan önce yüksekokul yönetiminden yazılı izin, öğrencilerden ise araştırma hakkında açıklama yapıldıktan sonra sözel olarak izin alınmış, anket formları çalışmaya katılmaya gönüllü olan öğrenciler tarafından doldurulmuştur.

BULGULAR

Tablo 1'de öğrencilerin tanıtıcı özellikleri verilmiştir. Öğrencilerin %64.8 gibi büyük bir çoğunluğu 112 istasyonunda staj yapmıştır. Staj yapılan kurumların %87'si kamuya aittir. Staj yapılan kurumların %81.5'i öğrencilere yemek vermiştir. Öğrencilerin %70.4'ü ailesinin ikamet ettiği yerde staj yapmış, %100'ü staj yaptığı kurumu kendi isteği doğrultusunda seçmiştir. Öğrencilerin staj yapacakları yeri belirlemede etkili olan faktörler içerisinde %87.7 oranı ile mesleği konusunda daha fazla tecrübe kazandırması, %83.3 oranı ile ikamet ettiği yerde olması etkili olmuştur.

Tablo 2'de öğrencilerin staj süresi-zamanına yönelik düşünceleri verilmiştir. Öğrencilerin %98.1'i paramedik eğitiminde zorunlu stajın gerekli olduğuna inanmakta, %88.9'u staja devam zorunluluğunun bulunması gerektiğini düşünmektedir. Öğrencilerin %74.1'i birinci sınıfın sonunda yapılan yaz stajının 30 günlük süresini uygun bulurken, %57.4'ü iki yıl süren eğitim boyunca yapılacak stajın toplam süresinin 31-60 gün arasında olması gerektiğini düşünmektedir. Stajların yıl içinde ve birinci sınıfın yazında yapılması gerektiğini düşünen öğrenci oranı ise %33.4'tür.

Tablo 3'te öğrencilerin yaz stajından duydukları memnuniyet ile ilgili bulgular verilmiştir. Öğrencilerin %64.8'i sadece mesleği ile ilgili olan işleri yaptığını ifade etmiştir. Yaz stajından genel olarak memnun olan öğrenci oranı %72.2'dir. Öğrencilerin %64.8'i imkan verilse 2.sınıf stajını da aynı yerde yapabileceğini, %46.3'ü mezun olduktan sonra staj yaptığı yerde çalışmak istediğini belirtmiştir. Staj yapılan birimde mesleki tecrübe kazanma konusunda çalışanlar tarafından kendilerine ilgi gösterildiğine inanan öğrenci oranı %85.2, verilen bilgilerin yeterli olduğunu düşünen öğrenci oranı ise %51.9'dur. Stajyerlere kurum çalışanları tarafından yeterli bilgi verilmemesinin nedeni olarak öğrencilerin %66.7'si müdahale edilen durumların acil olması, vakit kaybı olacağı endişesinin yaşanması, %46.3'ü stajyerlere geçici eleman gözüyle bakılması, %38.9'u stajyerlerin önemsenmemesini göstermiştir.

Tablo 4'te yaz stajlarının verimliliğine ilişkin öğrenci görüş ve önerileri verilmiştir. Öğrencilerin %55.5'i stajın kendilerine pratik yapma fırsatı verdiğini, %46.3'ü özgüven ve cesaret kazandırdığını, %38.9'u ise deneyim kazandırdığını ifade etmiştir. Öğrencilerin %31.5'i staj dosyasını gereksiz bulmakta, %20.4'ü dosyanın her gün doldurulmasını gereksiz bulmakta ve sadece önemli vakaların yazılması gerektiğini düşünmektedir. Dosyanın haftalık yazılmasını öneren öğrenci oranı %9.3'tür. Stajların daha etkin hale getirilmesi için ilk tercihin 112 istasyonu ve sonra acil servis olması gerektiğini öğrencilerin %64.8'i, süresinin artırılması gerektiğini %40.7'si, staj yapılan birimlerdeki stajyer sayısının fazla olmaması gerektiğini ise %25.9'u belirtmiştir. Yapılan stajdan memnun kalma nedeni olarak öğrencilerin %70.4'ü personelin ilgili olması, %53.7'si pratik yapma imkanının fazla olması, %50'si ise fazla sayıda vaka görmesi olarak belirtmiştir. Öğrencilerin %20.4'ü yeterli vaka görmemesini, %16.7'si yeterli uygulama yapmamasını stajdan memnun kalmama nedeni olarak göstermiştir.

TARTIŞMA

Çalışmamıza katılan öğrencilerin %64.8 gibi büyük bir çoğunluğu 112 istasyonunda, %31.5'i hastane acil servisinde staj yapmıştır. Her iki staj yeri de öğrencilerin mesleki faaliyetleri hem rahatlıkla gözlemleyebilecekleri hem de kendilerinin uygulayabilecekleri birimlerdir (Tablo 1). Benzer şekilde öğrencilerin %64.8'i stajların daha etkin hale getirilmesi için ilk tercihin 112 istasyonu ve sonra acil servis olması gerektiğini belirtmiştir (Tablo 4). Paramediklerin asıl görev yerleri, ilk ve acil yardım faaliyetlerinin yer aldığı 112 istasyonlarıdır. Paramedik mesleği uygulama yönü önem taşıyan bir meslektir. Öğrenciler mesleklerine en yakın uygulamaları bu birimlerde daha sık görebileceklerdir. Paramediklerin, hasta veya kazazedeye acil müdahale için gerekli olan konuları "bilme" ve bu işlevleri "yapabilme" yeteneğine sahip olacak biçimde hazırlanma zorunluluğu bulunmaktadır (18). Paramedik bölümü öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada da öğrencilerin %90.4'ü aldığı eğitime uygun bir bölümde staj yaptığını belirtmiştir (12).

Staj yapılan kurumların %87'si kamuya aittir. Ülkemizde kamuya ait sağlık kurumlarının sayısının fazla olması, yapılan protokoller ve bu kurumların öğrencilerin staj yapma taleplerine olumlu yaklaşımlarından dolayı bu beklenen bir bulgudur. Staj yapılan kurumların %81.5'i öğrencilere yemek, %5.6'sı yemek ve ücret vermiştir (Tablo 1). Paramedik bölümü öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada da öğrencilerin %24.5'i staj yerlerinde öğle yemeklerinden yararlanmadığını belirtmiştir (12). Bu sonuçların birbiri ile örtüşmesi öğrencilere yemek verme konusunda benzer kurumlarda benzer uygulamaların yaşandığını göstermektedir. Öğrencilerin fiziksel ihtiyaçlarının sağlık kurumu tarafından karşılanıyor olması onların daha uygun koşullarda staj yapmalarını sağlayacaktır. Yemek ve ücret konularında standart bir uygulamanın var olması ise ancak resmi irtibatlar neticesinde sağlanabilir.

Öğrencilerin tamamı staj yaptığı kurumu kendi isteği doğrultusunda seçmiş ve %70.4'ü ailesinin ikamet ettiği

Tablo 1. Öğrencilerin tanıtıcı özellikleri

	Sayı	Yüzde
Staj yaptığımız yer neresiydi?		
112 istasyonu	35	64.8
Hastane acil servisi	17	31.5
Hastanenin diğer klinikleri	2	3.7
Staj yaptığımız kurum nereye bağlıydı?		
Kamu	47	87.0
Özel	7	13.0
Staj yaptığımız kurumun staj süresince size sağladığı imkanlar nelerdi?		
Yemek	44	81.5
Ücret	2	3.7
Yemek ve ücret	3	5.6
Hiçbir imkan sağlamadı	5	9.3
Staj yaptığımız kurum ailenizin ikamet ettiği yerde miydi?		
Aile ile aynı yerde	38	70.4
Farklı yerde	16	29.6
Staj yaptığımız kurumu nasıl belirlediniz?		
Kendi isteği ile	54	100
Kendi isteği dışında	0	0
Staj yerinizi belirlemenizde etkili olan faktörler nelerdi?*		
Mesleğim konusunda tecrübe kazandırması	45	87.7
İkamet ettiğim yerde olması	47	83.3
Mezun olduğumda iş konusunda yardımcı olması	26	48.1
Zaten orada çalışıyordum	16	29.6
Gitmediğim zaman sorun çıkarmaması	6	11.1
Diğer	1	1.9

(*): Birden fazla seçenek işaretlenebilmiştir.

Tablo 2. Staj süresi-zamanına yönelik düşünceler

	Sayı	Yüzde
Sizce paramedik eğitiminde zorunlu staj gerekli mi?		
Evet	53	98.1
Hayır	1	1.9
Sizce staja devam zorunluluğu olmalı mı?		
Evet	48	88.9
Hayır	6	11.1
Birinci sınıfın sonunda yaptığımız yaz stajımın süresi ile ilgili düşünceniz nedir?		
30 gün uygun bir süredir	40	74.1
Daha kısa olmalıdır	11	20.3
Daha uzun olmalıdır	3	5.6
İki yıl sürecek eğitiminiz boyunca yapacağımız stajın süresi sizce toplamda kaç gün olmalı?		
30 gün veya daha az	9	16.7
31 – 60 gün	31	57.4
61 – 90 gün	8	14.8
91 gün veya daha fazla	6	11.1
İki yıl sürecek eğitiminiz boyunca yapacağımız staj sizce hangi dönemlerde olmalı?		
Sadece yıl içi	16	29.6
Yıl içi ve birinci sınıfın yazı	18	33.4
Sadece birinci sınıfın yazı	14	25.9
Birinci ve ikinci sınıfın yazı	6	11.1

yerde staj yapmıştır. Staj yapılan kurumun ailenin ikamet ettiği yerde olması öğrencinin staj süresince kalabileceği yer bulma, yemek vb. sorunlarını ortadan kaldırdığı için beklenen bir sonuçtur diyebiliriz. Öğrencilerin staj yapacakları yeri belirlemede etkili olan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler içerisinde %87.7 oranı ile

mesleği konusunda daha fazla tecrübe kazandırması, %83.3 oranı ile ikamet ettiği yerde olması etkili olmuştur. Mezun olduğunda iş konusunda yardımcı olması, gidilmediği zaman sorun çıkarmaması ve öğrencinin o birimin kadrolu çalışanı olması gibi sebepler çok daha düşük oranlarda belirtilmiştir (Tablo 1). Bu sonuçlar öğrencilerin stajdan

Tablo 3. Yaz stajından duyulan memnuniyete ilişkin bulgular

	Sayı	Yüzde
Staj süresince sizden mesleğinizle ilgisi olmayan işleri yapmanız beklendi mi?*		
Sadece mesleğimle ilgili işler yaptım	35	64.8
Mesleğimle ilgisi olmayan işler yapmam beklendi.	19	35.2
Yaptığımız yaz stajından genel olarak memnun kaldınız mı?*		
Evet	39	72.2
Hayır	15	27.8
İmkân verilse 2. Sınıf stajınızı da aynı yerde yapar mısınız?*		
Evet	35	64.8
Hayır	19	35.2
Mezun olduktan sonra staj yaptığınız yerde çalışmak ister misiniz?*		
Zaten orada çalışıyorum	10	18.5
İsterim	25	46.3
İstemem	19	35.2
Staj yaptığımız birimde mesleki tecrübe kazanma konusunda size ilgi gösterildiğine inanıyor musunuz?*		
Evet	46	85.2
Hayır	8	14.8
Staj sırasında birlikte çalıştığımız kişiler tarafından size verilen bilgilerin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?*		
Evet	28	51.9
Hayır	26	48.1
Sizce stajyerlere kurum çalışanları tarafından yeterli bilgi verilmemesinin nedenleri nelerdir?*		
Müdahale edilen durumların acil olması, vakit kaybı olacağı endişesi	36	66.7
Stajyerlere geçici eleman gözüyle bakılması	25	46.3
Stajyerlerin önemsenmemesi	21	38.9
Stajyerlere güven duyulmaması	20	37.0
İşlerinin yoğun olması	12	22.2
Stajyerlerin bir yük olarak görülmesi	10	18.5
Stajyerlik konusunun önemsiz görülmesi	9	16.7
Yetkililerin ve çalışanların yeterli bilgiye sahip olmamaları	7	13.0
Stajyerlerin rakip olarak görülmesi	3	5.6

(*) Birden fazla seçenek işaretlenebilmiştir.

beklentilerini de yansıtmaktadır diyebiliriz. Öğrenciler stajın mesleki açıdan kazandıracağı tecrübeye önem vermekte, staj yapacakları yeri bu doğrultuda seçmektedirler.

Staj süresi-zamanına yönelik olarak, öğrencilerin %98.1'i paramedik eğitiminde zorunlu stajın gerekli olduğuna, %88.9'u staja devam zorunluluğunun bulunması gerektiğine inanmaktadır (Tablo 2). Bu bulgular öğrencilerin paramedik eğitiminin uygulamaya yönelik olma özelliğinin bilincinde olduklarının göstergesi olarak kabul edilebilir. Zorunlu stajın gerekliliği kadar devam zorunluluğunu da gerekli bulmaları, paramedik eğitiminin uygulama yönünü önemsediklerini göstermektedir. Marmara Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Laboratuvar Programı öğrencilerinin yaz stajı memnuniyetlerinin değerlendirildiği bir çalışmada ise, öğrencilerin yaz stajında devam zorunluluğundan rahatsız oldukları belirlenmiştir (19).

Öğrencilerin %74.1'i birinci sınıfın sonunda yapılan yaz stajının 30 günlük süresini uygun bulurken, %57.4'ü iki yıl süren eğitim boyunca yapılacak stajın toplam süresinin 31-60 gün arasında olması gerektiğini düşünmektedir (Tablo 2). Öğrencilerin, birinci sınıfın sonunda yapılan yaz stajının

süresinin 30 gün olmasından memnun olduğu görülmektedirler. Daha uzun sürmesi öğrencileri yaz tatillerinin büyük bir bölümünü staj yaparak geçirmek zorunda bırakacağı için daha düşük oranda tercih edilmiş olabilir. Sürenin daha kısa olması ise öğrencilerin umduklarından daha az deneyim kazanmalarına, okuldaki derslerde gördükleri teorik bilgileri uygulama imkânını yeteri kadar bulamamalarına, birimdeki çalışanlara alışmadan staj döneminin bitmesine neden olabilir. Paramedik bölümü öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada da staj süresini mesleki becerilerini geliştirmek açısından yeterli gördüğünü belirten öğrenci oranı %80.8'dir (12).

Öğrencilerin %64.8'i staj süresince sadece mesleği ile ilgili olan işleri yaptığını, yine %64.8'i imkân verilse 2.sınıf stajını da aynı yerde yapabileceğini ifade etmiştir. Bu bulgu, yaz stajından genel olarak memnun olan öğrenci oranının %72.2 olması bulgusuyla birbirini desteklemektedir. Mezun olduktan sonra staj yaptığı yerde çalışmak istediğini belirten öğrenci oranının %46.3 olması ise, öğrencilerin staj yaptıkları ortamı öğrenme için uygun/yeterli bulduklarını fakat çalışma ortamı olarak çok uygun bulmadıklarını düşündürmüştür (Tablo 3). Ege

Tablo 4. Stajların verimliliğine yönelik görüş ve öneriler

	Sayı	Yüzde
Size stajın anlamı nedir?*		
Pratik yapma fırsatı	30	55.5
Özgüven ve cesaret kazanma	25	46.3
Deneyim kazanma	21	38.9
İşe adaptasyon	10	18.5
Kalıcılık sağlama	10	18.5
Eksiklikleri tamamlama	9	16.7
Pekiştirme	8	14.8
Staj dosyası ile ilgili görüş ve önerileriniz nelerdir?*		
Gereksiz buluyorum	17	31.5
Her gün değil, sadece önemli vakalar yazılmalı	11	20.4
Her gün değil, haftalık yazılmalı	5	9.3
Eğiticiler tarafından okunduğunu düşünmüyorum	3	5.6
Doldurma ve teslimat konusunda yeterli bilgi verilmedi	2	3.7
Form değil, kitapçık şeklinde olmalı	1	1.8
Ücretli alınmamalı	1	1.8
Stajları daha etkin hale getirmek için önerileriniz nelerdir?*		
İlk tercih 112 istasyonu, sonra acil servis olmalı	35	64.8
Süresi artırılmalı	22	40.7
Stajyer sayısı fazla olmamalı	14	25.9
Yıl içi staj yapılmalı	8	14.8
Denetlenmeli	7	13.0
Nöbet tutulmalı	6	11.1
Staj süresince rotasyon olmalı	6	11.1
Birim çalışanları öğrencileri eğitme amacı taşımalı	7	13.0
Staj birimini öğrenciler bulmak zorunda olmamalı	1	1.8
Karşılığında öğrenciler ücret almamalı	1	1.8
Yaptığımız stajdan memnun kalma nedenleriniz nelerdir?*		
Personelin ilgili olması (bilgi verme, açıklama)	38	70.4
Pratik yapma imkânının fazla olması	29	53.7
Fazla sayıda vaka gördüm	27	50.0
Görev yaptığım yer olması	7	13.0
İkamet ettiğim yere yakın olması	6	11.1
Yaptığımız stajdan memnun kalmama nedenleriniz nelerdir?*		
Yeterli vaka görmedim	11	20.4
Yeterli uygulama yapmadım	9	16.7
Personel ilgi göstermedi (bilgi verme, açıklama vb.)	6	11.1
Stajyer sayısının fazla olması	5	9.3
Staj süresinin kısa olması	4	7.4
Personel arasında iletişim sorunları olması	3	5.6

(*) Birden fazla görüş ve öneri sunulabilmiştir.

Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Paramedik bölümü öğrencileri ile yapılan bir çalışmada da öğrencilerinin %22.4'ü staj yerinde çoğu zaman temizlik, çay vb. işlerde kullandıklarını belirtmiştir (12). Isparta Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulunda yapılan bir çalışmada, öğrencilerin eğitim öğretim, laboratuvar ve staj eğitimi, danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, sosyal ilişkiler ve fiziksel koşullar gibi farklı başlıklar altında okullarını değerlendirebilecekleri bir anket düzenlenmiş; en düşük memnuniyet yüzdesi laboratuvar ve staj eğitimi başlıklı bölümde görülmüştür. Laboratuvar ve stajdan memnun olduğunu belirtenlerin oranı %50.6 olarak bulunmuştur (20).

Staj yapılan birimde mesleki tecrübe kazanma konusunda çalışanlar tarafından kendilerine ilgi gösterildiğine inanan öğrenci oranı %85.2'dir. Bu istenen bir sonuçtur diyebiliriz. Çünkü staj yapılan birimde çalışanların desteğini alma, onlardan öğrenme çok önemlidir. Diğer çalışanların tecrübelerinden faydalanmak öğrenmeyi artırır. Bununla birlikte, kendilerine verilen bilgilerin yeterli olduğunu düşünen öğrenci oranı ise %51.9 gibi daha düşük bir orandır. Bu sonuç, öğrencilerin kendilerine destek olduğunu ve bilgi verildiğini düşündükleri, bundan memnuniyet duydukları fakat daha fazlasının olması gerektiğine inandıkları şeklinde yorumlanabilir. Stajyerlere kurum çalışanları tarafından yeterli bilgi verilmemesinin

nedeni olarak ise öğrencilerin %66.7'si müdahale edilen durumların acil olması, vakit kaybı olacağı endişesinin yaşanmasını göstermişlerdir. Bu bulgu bir bakıma, stajyerlere yeterli bilgi verilmemesi konusunda diğer çalışanların haklı bulunduğu, imkanlar nedeniyle stajyerlerin beklentilerine yeteri kadar cevap verilemediğine inandıkları şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin %46.3'ü stajyerlere geçici eleman gözüyle bakılması, %38.9'u stajyerlerin önemsenmemesi gibi sebeplerle ve daha düşük oranlarda olmak üzere, stajyerlerin bir yük olarak görülmesi, stajyerlik konusunun önemsiz görülmesi, yetkililerin ve çalışanların yeterli bilgiye sahip olmamaları, stajyerlerin rakip olarak görülmesi gibi olumsuz nedenlerle de diğer çalışanlar tarafından yeterli bilgi verilmemiş olabileceğini belirtmişlerdir (Tablo 3). Paramedik programı öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada staj yerinde her zaman ve veya çoğu zaman sözlü hakarete maruz kaldığını belirten öğrenci oranı %16.3, nadiren maruz kaldığını veya hiçbir zaman maruz kalmadığını belirten öğrenci oranı ise %65.3'tür (12). Yapılan bir başka çalışmada Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik staj ortamında mobbinge maruz kalma durumları incelenmiş; öğrencilerin %49.2'sinin mobbinge maruz kaldığı belirlenmiştir. Öğrenciler en çok kendi meslekdaşları olan hemşireler tarafından mobbinge maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin en fazla maruz kaldığı mobbing davranışlarının; yapılan işin değersiz ve önemsiz görülmesi, performansla ilgili olumsuz değerlendirmeler yapılması ve sık sık sözünün kesilmesi olduğu tespit edilmiştir (21). Bu konuya klinik hemşireleri gözünden bakan bir çalışmada ise, hemşirelerin kliniklerinde beraber çalıştıkları öğrenci hemşire ve öğretim elemanlarına ilişkin olumsuz düşünceler taşıdıkları, özellikle iletişim güçlükleri yaşadıkları belirlenmiştir (22). Paramedik programı öğrencilerinin kliniklerde ve 112 ambulans istasyonlarında yaptıkları uygulamalarda karşılaştıkları güçlüklerin belirlendiği bir çalışmada, öğrencilerin %61.8'i staj uygulamalarında en çok sorun yaşadıkları kişilerin sağlık personeli olduğunu belirtmiştir (12). Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü öğrencileri ile yürütülen bir çalışmada, öğrencilerin sadece %20.6'sı klinik hemşireleri tarafından eğitimlerine katkı sağlandığını, %47.9' u hemşirelerin öğrencilere karşı ilgisiz olduğunu, %23.6'sı olumsuz tutum sergilediğini, sadece %28.5'i olumlu davrandığını ve yarısından çoğu (%66.1) mesleği sevme/sürdürme konusunda hemşirelerin kendilerini olumsuz etkilediklerini belirtmişlerdir. Aynı çalışmada öğrencilerin sadece %5.5'i hemşirelik konusunda hemşirelerin kendilerine iyi rol model olduklarını ifade etmiştir (23). Görüldüğü üzere, bizim çalışmamızda olduğu gibi birçok çalışmada da öğrencilerin staj sırasında diğer sağlık çalışanları ile olumsuz etkilendikleri deneyimler yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu konuda çalışanların stajyerlere yönelik tutumları devreye girmektedir. Stajyerlere yaklaşım konusunda diğer çalışanlarla, özellikle kıdemli personellerle görüşme yapılabilir, stajyer eğitiminde yapabilecekleri olumlu etkilerden bahsedilebilir. Öğrencilerin %55.5'i stajın kendilerine pratik yapma fırsatı

verdiğini, %46.3'ü özgüven ve cesaret kazandırdığını, %38.9'u ise deneyim kazandırdığını ifade etmiştir (Tablo 4). Bu sonuçlar stajın öğrenciler tarafından olumlu algılandığını göstermektedir. Öğrenciler stajın işe adaptasyon sağlama, öğrenilenlerin kalıcılığını sağlama, eksiklikleri tamamlama, pekiştirme gibi fonksiyonlarından bahsetmiştir. Bu bulgular öğrencilerin staja yönelik amaçlarının ve amaçlarına ulaşmalarının göstergesi olarak kabul edilebilir. Paramedik programı öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada öğrencilerin % 93.9'u yaptığı stajın iş yaşamını tanımak açısından yararlı olduğunu, %92.3'ü mesleki açıdan kendine olan güvenini arttırdığını, yine %92.3'ü mezuniyet sonrası iş yaşamında başarılı olmasına katkı sağlayacağına inandığını belirtmiştir (12). Öğrencilerin %31.5'i staj dosyasını gereksiz bulmaktadır. %20.4'ü ise dosyanın her gün doldurulmasını gereksiz bulmakta ve sadece önemli vakaların yazılması gerektiğini düşünmektedir. Dosyanın haftalık yazılmasını öneren öğrenci oranı %9.3'tür (Tablo 4). Staj dosyası konusunda öğrencilerin çok olumlu bir tutum içerisinde olmadıkları görülmektedir. Bu konuda staj dosyasının amacı, avantajları, yaşanan sorunlar, öneriler öğrencilerle çok boyutlu olarak tartışılabilir. Staj dosyalarının eğiticiler tarafından okunduğunu düşünmeyen öğrenci oranı %5.6'dır (Tablo 4). Bu düşünceye sahip olan öğrenciler bir bakıma, staj dosyasına eğiticiler tarafından da önem verilmediği düşüncesine sahiptirler. Bu düşünceye sahip olan öğrencilerin staj dosyasının gerekliliğine yönelik dirençleri çok daha güçlü olabilir. Stajların daha etkin hale getirilmesi için stajın süresinin artırılması gerektiğini öğrencilerin %40.7'si düşünmektedir. Staj süresi öğrencilerin yeterli gözlem ve uygulama yapmaları bakımından çok önemlidir. Yeterli gözlem ve uygulama yapmayı etkileyebilecek başka bir faktör de, staj yapılan birimdeki stajyer sayısıdır. Bu sayının fazla olmaması gerektiğini belirten öğrenci oranı %25.9'dur (Tablo 4). Paramedik programı öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada öğrencilerin %49'u aynı staj yerinde fazla stajyer çalıştığı için yığılma olduğunu ve bu durumun öğrenmelerini olumsuz etkilediğini belirtmiştir (12). Hemşirelik yüksekokulu öğrencileri ile yapılan bir çalışmada ise öğrencilerin yıl içi klinik eğitimlerinde karşılaşmadıkları uygulamaların sayısı ve çeşidi değişmez iken, yaz stajında genel olarak yıl içinde karşılaşmadıkları uygulamalar ile daha fazla karşılaştıkları saptanmıştır (24). Bu sonuç bizim çalışmamızın bulgularını desteklemektedir. Yapılan stajdan memnun kalma nedeni olarak öğrencilerin %70.4'ü personelin ilgili olmasını, %53.7'si pratik yapma imkanının fazla olmasını, %50'si ise fazla sayıda vaka görmesini göstermiştir. Öğrencilerin %20.4'ü yeterli vaka görmemesini, %16.7'si yeterli uygulama yapmamasını stajdan memnun kalmama nedeni olarak belirtmiştir (Tablo 4). Bu bulgular öğrencilerin stajı değerlendirirken yeterli gözlem-uygulama yapabilme durumlarını ve personel tarafından kendilerine gösterilen ilgiyi göz önünde bulundurdıklarını göstermektedir. Bir başka çalışmada da ekip ve çalışma ortamından kaynaklanan sorunların hemşirelik ve sağlık memurluğu öğrencilerinin staj uygulamalarında güçlük yaşamalarına neden olduğu belirlenmiştir (25). Denizli Sağlık Yüksekokulu'nda

öğrenim gören öğrencilerin klinik uygulamalarda karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi amacıyla yapılan bir çalışmada; öğrencilerin en çok uygulama alanı ve ekip üyelerinden, daha az olarak da kendilerinden ve öğretim elemanlarından kaynaklanan güçlükler yaşadıkları tespit edilmiştir (26). Hemşirelik öğrencileri ile yapılan bir başka çalışmada ise, öğrencilerin klinik uygulamalar sırasında hemşireler ve diğer sağlık ekibi elemanlarından anlayış ve hoşgörü görmemelerinden rahatsız oldukları, sağlık personelinin olumlu davranmasının öğrencilerin öğrenme sürecini olumlu etkilediği ortaya çıkmıştır (27). Mesleki uygulama eğitimlerinde amaç sadece öğrencilerin alanları ile ilgili deneyim kazanmaları değildir. Bunun yanında, düşünen, araştırabilen, özgüvene sahip, girişimci bireylerin yetiştirilmesi de amaçlanmalıdır (28). Bu nedenle stajın planlanmasında ya da etkinliğinin değerlendirilmesinde sadece mesleki yönden değil; öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimine yönelik katkılar da göz önünde bulundurulmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışmada ulaşılan bulgular doğrultusunda, yaz stajlarının kalitesini ve öğrenci memnuniyetini artırmak için sunulan öneriler şunlardır:

1. Staj içeriğinin belirlenmesi: Ders ve staj içerikleri, öğrencilerin göreve başladıklarında sahip olacakları yetki ve sorumluluklar göz önünde bulundurularak oluşturulmalıdır. İlgisiz ve gereksiz uygulamalarla zaman ve efor kaybı önlenmelidir.
2. Becerilerin sorgulanması: “Paramedik” olarak mezun olacak öğrencilerin mesleki yeterliliklerini sağlayan yaz stajlarının değerlendirmesinde, öğrenciler tarafından kazanılması beklenen tüm becerilerin listelenerek, ayrı ayrı sorgulanması faydalı olabilir. Bu uygulama hem stajın amaçlarının öğrenciler tarafından net olarak görülmesini sağlayacak; hem de öğretim elemanı tarafından değerlendirilmesini kolaylaştıracaktır.
3. Çalışanların rol modeli olması: Stajların yapıldığı birimlerde diğer çalışanların olumlu rol modeli olmaları öğrencilerin hem kişisel hem de mesleki gelişimleri açısından büyük önem taşır. Bunun için, diğer çalışanlara yönelik hizmet içi eğitim programları düzenlenebilir.
4. Çalışanların stajyer öğrencilere karşı olumlu tutum geliştirmesi: Stajyerlerin uygulamalar sırasında, özellikle iletişim konusunda sorun yaşamamaları için birim çalışanları ile ön görüşmeler, toplantılar yapılabilir. Stajın amacı ve önemi hakkında konuşulması, çalışanların staja yapabileceği katkılar hakkında fikir alışverişinde bulunulması çalışanların kendilerini stajyer eğitiminde aktif ve değerli hissetmelerini sağlayabilir.
5. Stajların denetlenmesi: Staj çalışmalarının başarılı olabilmesi için alanında uzman öğretim elemanları tarafından denetlenmesi faydalı olabilir. Öğrencilere staj süresince danışmanlık yapılmış, öğrenciler uygulama sırasında gözlenebilmiş olacaktır.
6. Stajın süresi: Stajyerin mesleki yeteneklerini geliştirebilmesi için staj döneminin yeterli uzunlukta olması gerekmektedir. Yapacakları uygulamaların sayı

- ve çeşidinin artmasının yanı sıra öğrencilerin kendilerine örnek alabilecekleri çok sayıdaki rol modeli ile uzun süre birlikte olma imkânı bulmaları, olumlu davranış değişikliğinin gerçekleşmesini sağlayacaktır.
7. Staj yapılan birimin stajın amacına uygunluğu: Staj planlaması yapılırken, uygulama alanlarının eğitimin amacına uygunluğu göz önünde bulundurulmalıdır (vaka sıklığı, türleri vb.) Bu konuda, özellikle staj yerinin öğrencilerin tercihinin bırakıldığı durumlarda, staj komisyonlarının objektif değerlendirme yapmaları gerekmektedir.
  8. Staj yapılan birimdeki öğrenci sayısı: Son yıllarda üniversitelerin sayı olarak artışı ve bununla birlikte mevcut kontenjanların daha da artırılması nedeniyle staj yapması gereken öğrenci sayısı da artmıştır. Bu durum öğrencilerin yeterli uygulama ve gözlem yapmalarını engelleyebilmektedir. Staj planlaması yapılırken bu konuya dikkat edilmeli, sağlık profesyoneli yetiştiren diğer okullardan staj için gelecek öğrenci sayısı da göz önünde bulundurulmalıdır.
  9. Staj dosyası: Staj dosyasının amacı netleştirilip öğrencilerle de paylaşılmalıdır. Öğrenciler kendilerine fayda sağlamadığını düşündükleri, gereksiz buldukları bir uygulamayı yapmakta direnmektedirler. Bu sorun, paramedik eğitimi süresince yetişkin eğitimi ilkelerinin uygulanmasına özen gösterilerek çözülebilir.
  10. Stajlara yönelik memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi: Yapılan bu çalışmada öğrencilerin yaz stajından duydukları memnuniyet yeterli düzeyde olsa da, iyileştirilmesine ihtiyaç duyulan yönler bulunduğu görülmüştür. Yaz stajlarına ilişkin eksik yönlerin ortaya çıkartılmasında bu tür anket çalışmalarının önemli rolü olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma kapsamında öğrenciler hem memnuniyet düzeylerini belirtmiş hem de önerilerde bulunabilmişlerdir. Benzer çalışmaların belirli zaman dilimlerinde hem öğrenci hem de öğretim elemanları ile tekrarlanarak, stajlara ilişkin sorunların belirlenmesi ve tespit edilen eksikliklerin giderilmeye çalışılması verilen eğitimin kalitesini artıracaktır.

KAYNAKLAR

1. Öztürk M, Sancak S. Hizmet içi eğitim uygulamalarının çalışma hayatına etkileri. *Journal of Yasar University*. 2007; 2(7): 761-94.
2. Şahin G, Fındık T. Türkiye’de mesleki ve teknik eğitim: Mevcut durum, sorunlar ve çözüm önerileri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2008; 12(3): 65-86.
3. Şimşek Z. Sağlık hizmetlerinde eğitimin dünü, bugünü, yarını. II. Ulusal Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Sempozyumu; 2007; İzmir. s. 5-6.
4. Yılmaz TS, Köksal A. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokullarının durumu ve çözüm önerileri. II. Ulusal Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Sempozyumu; 2007; İzmir. s. 19.
5. yok.gov.tr [Internet]. T.C. Resmi Gazete. Mesleki Teknik Eğitim Bölgesi İçindeki Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İşyerlerindeki Eğitim, Uygulama ve Stajlarına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik. Resmi gazete tarih: 22 Mayıs 2002. Resmi gazete sayı: 24762. [Erişim tarihi: 15 Kasım 2015]. Erişim adresi:

- http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/17787
6. Karacan S, Karacan E. Meslek Yüksekokullarında (MYO) yapılan staj uygulamalarına ilişkin bir araştırma: Kalite ve verimlilik için iş yerleri-MYO işbirliğinin gereği. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 2004; 8(2): 168-84.
  7. Bostancı SH. A review on department of urban regional planning students gained during internship. Procedia Social and Behavioral Sciences. 2010; 2(2): 2345-9.
  8. hmyo.hacettepe.edu.tr [internet]. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Yaz Stajı Yönergesi. [Erişim tarihi: 15 Kasım 2015]. Erişim adresi: <http://www.shmyo.hacettepe.edu.tr/yonetmelik.htm>
  9. eshmyo.karatekin.edu.tr [internet]. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Öğrenci Staj Yönergesi. [Erişim tarihi: 15 Kasım 2015]. Erişim adresi: <http://eshmyo.karatekin.edu.tr/stajlar-458-sayfasi.karatekin>
  10. akademik.adu.edu.tr [internet]. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Staj İşlemleri. [Erişim tarihi: 15 Kasım 2015]. Erişim adresi: <http://www.akademik.adu.edu.tr/myo/aysaghiz/default.asp?idx=333137>
  11. deu.edu.tr [internet]. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Staj Yönergesi. [Erişim tarihi: 15 Kasım 2015]. Erişim adresi: <http://www.deu.edu.tr/DEUWeb/Icerik/Icerik.php?KO D=930>
  12. Yenal S, Çelikli S. İlk ve acil yardım programı son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda ve ambulans istasyonlarında karşılaştıkları güçlükler. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi. 2013; 4(2): 10-8.
  13. Kulik JA. Student ratings: validity, utility and controversy. New Directions for Institutional Research. 2001; 2001(109): 9-25.
  14. Linn RL, Miller MD. Measurement and Assessment in Teaching. 9th ed. New Jersey: Prentice Hall; 2005.
  15. Tokgöz YS, Köksal A. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulları'nın durumu ve çözüm önerileri. Ankara Üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi. 2008; 7(2): 37-40.
  16. Karasar N. Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayıncılık; 2002.
  17. Gökdoğan O, Sarıgöz O. Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin mesleki uygulama dersi ile ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi. 2012; 1(1): 1091-100.
  18. Görgülü S. Hemşirelik öğrencilerinin klinik eğitimleri sırasında temel hemşirelik uygulamalarının gerçekleştirme durumları. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2002; 9(1): 1-20.
  19. Şahin H, Ögünç VA, Yüksel M, Gülen D. Tıbbi laboratuvar bölümü öğrencilerinin yaz stajı değerlendirmeleri. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi. 2007; 2(5): 66-76.
  20. Önem E, Polat M, Nayır T, Eroğlu F. Süleyman Demirel Üniversitesi Isparta Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin genel memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Yaşam Dergisi. 2009; 1(1): 1-3.
  21. Ateş D, Kaplan A, Öztürk S, Zorlu Ö, Akburak M, Çelikel E ve ark. Hemşirelik bölümü öğrencilerinde klinik stajda mobbing. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2014; 2(1): 30-8.
  22. Yazıcı S, Eti Aslan F. Klinik sahiplerinin gözüyle misafirler: Hemşirelik eğitimi uygulama alanlarındaki hemşirelerin öğrenciler ve öğretim elemanlarına ilişkin düşünceleri. IV. Ulusal Hemşirelik Eğitimi Sempozyumu; 10-12 Eylül 1997; Kıbrıs. s. 289-93.
  23. Kostak MA, Aras T, Akarsu Ö. Hemşirelik öğrencilerinin klinik hemşirelerin eğitimlerine verdiği katkıya ilişkin görüşleri. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi. 2012; 1(2): 39-46.
  24. Çalışkan T, Akgöz S. Sağlık Yüksekokulu öğrencilerini mesleki yaşama hazırlamada yıl içi ve yaz stajlarının katkısı. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi. 2005; 31(1): 9-13.
  25. Kuzu N, Bayramova N, Korkmaz G, Taşdemir G. Sağlık Yüksekokulu hemşirelik ve sağlık memurluğu öğrencilerinin eğitimlerine ve geleceğine ilişkin düşünceleri. Hemşirelik Forumu. 2003; 6(6): 40-4.
  26. Aytekin S, Özer FG, Beydağ KD. Denizli Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin klinik uygulamalarda karşılaştıkları güçlükler. Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi. 2009; 4(10): 137-49.
  27. Bektaş HA. Hemşirelik öğrencilerinin kuramsal ve uygulamalı eğitimde yaşadıkları güçlükler ve öğretim elemanlarından beklentileri. Hemşirelik Forumu. 2004; 7(1): 45-54.
  28. Binici H, Arı N. Mesleki ve teknik eğitimde arayışlar. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2004; 24(3): 383-96.